

Nykstantys mūsų miestai ir miesteliai

Keista ta mūsų Lietuva. Mažytė, graži ir savotiškai unikali. Lyg kokia svajonių šalis, juk tokiaame mažame plote turime net 106 miestus, o iš jų - net 5 didmiesčiais laikomi...

Jau radote klaidų? Taigi, naujausiais duomenimis turime 103 miestus ir 4 tikrus, bei vieną netikrą didmiestį. O parašyti šį straipsnį mane paskatino neseniai paskelbti 2011-ųjų Lietuvos Gyventojų ir būstų surašymo duomenys, kurie, švelniai tariant, mane šokiravo. Tačiau apie viską nuo pradžių.

Dar 2012-ųjų metų pabaigoje per Lietuvą plačiai nuskambėjo istorija, kaip Panevėžys neteko didmiesčio statuso (<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/panevezys-neteko-didmiescio-statuso-miesto-vadovai-su-tuo-nesutinka.d?id=60320911>). O štai, šių metų pradžioje gerokai tyliau nuskambėjo faktas, kad Vyriausybė pasigailėjo didmiesčio ir paliko šiam tokį statusą dar dvidešimčiai metų (<http://www.sekunde.lt/panevezio-naujienos/panevezys-metropolinio-miesto-statusa-islaiko/>). Tiesa, fakto, kad 100000 gyventojų 2011-ųjų metų surašymo duomenimis šiame mieste nepavyko suskaičiuoti, tai nekeičia.

Įdomumo dėlei palyginkime gyventojų kaitą Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje naudodami 2001-ųjų ir 2011-ųjų Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenis. Netikėti rezultatai? Na, tikėjau, kad bent jau Vilnius auga.

	2001-aisias	2011-aisiais	Pokytis, %
Vilnius	542287	524406	-3,3
Kaunas	378650	315993	-16,5
Klaipėda	192954	162360	-15,9
Šiauliai	133883	109328	-18,3
Panevėžys	119749	99690	-16,8

Per dešimtmetį Lietuva neteko ir 3 miestų. Dabar mes jų turime 103. Tiesa, tas miesto statuso atsisakymas yra savanoriškas dalykas ir nežinia dėl kokių paskaitų Juodupė, Kulautuva ir Tyruliai jo atsisakė. Praeityje Juodupė garsėjo vilnionių audinių fabriku, o Tyruliai gyveno iš šalimais eksploatuojamo didžiulio durpyno. Deja, dabar šiuose miesteliuose telikę tik buvusio klestėjimo griuvėsiai. Kita vertus Kulautuvos situacija geresnė. Esanti arti Kauno ir siekianti susigrąžinti kurorto statusą (<http://www.diena.lt/naujienos/lietuva/kulautuva-neatsisako-kurorto-ambiciju-351857>) ji vis dar traukia poilsiautojų minias.

Tyruliai, Google StreetView nuotrauka

Kita vertus, ir miestas miestui nelygus. Štai, mažiausias Lietuvos miestas yra Panemunė. Na, koks ten miestas su 300 gyventojų, tačiau istoriškai, kaip buvusi Tilžės (Sovetsko) dalis, šis miestas statusą išlaikė iki šiol.

Panemunė, Google StreetView nuotrauka

Mažiausių ir didžiausių miestų (be didmiesčių) penketus bei jų gyventojų pokyčius pateikiu lentelėje.

	2001-aisias	2011-aisiais	Pokytis, %
Alytus	71491	59964	-16,1
Marijampolė	48765	41051	-15,8
Mažeikiai	42675	37020	-13,3
Jonava	34954	30650	-12,3
Utena	33860	28997	-14,4
...
Dusetos	914	717	-21,6
Kavarskas	800	666	-16,8
Smalininkai	653	515	-21,1
Troškūnai	525	451	-14,1
Panemunė	329	274	-16,7

Ar bent vienas miestas paaugo? Kurie miestai sumažėjo labiausiai? Atsakymas – lentelėje žemiau.

	2001-aisias	2011-aisiais	Pokytis, %
Neringa	2386	2570	7,7
Baltoji Vokė	1073	1101	2,6
...
Simnas	1980	1514	-23,5
Visaginas	29554	22361	-24,3
Naujoji Akmenė	12345	9300	-24,7
Žagarė	2312	1712	-26,0
Venta	3412	2392	-29,9

Kita vertus, šioje srityje nieko stebėtino. Džiugu, kad bent du Lietuvos miestai paugo. Tiesa, Neringos augimas, tikriausiai, fiktyvus – deklaravusiems gyvenamąją vietą šioje savivaldybėje atsiranda įvairių nuolaidų. O Baltosios Vokės geografinė (arti Vilniaus) ir gamtinė (šalia miškų) padėtis davė šiokių tokių rezultatų.

Nida, Neringos savivaldybė, Google StreetView nuotrauka

Net trys labiausiai sunykę miestai yra iš probleminių Akmenės rajono ir Visagino savivaldybių. Pirmojoje problemos ryškios jau nuo seno, o štai, Visagine, jos paaštrėjo uždarius Ignalinos atominę elektrinę.

Venta, Google StreetView nuotrauka

Taigi, reziumuokime. Iš 103 Lietuvos teritorijoje šiuo metu esančių miestų, per dešimtmetį ūgtelėjo tik du. Dar dviuose, Gargžduose ir Vilniuje gyventojų sumažėjo nežymiai – atitinkamai 1,3 ir 3,3 procento. 79 Lietuvos miestai neteko 10-20%, 10 – daugiau nei penktadalio (virš 20%) gyventojų. Prisimenant rekordininkę Ventą, verta įterpti ir šiek tiek juodo humoro. Jei tempai nekis, didelė dalis iš mūsų dar sulauks laiko, kai galėsime aplankyti pirmąjį Lietuvos miestą – vaiduoklį.

Turime Lietuvoje ir keistą administracinį vienetą, miesteliu vadinamą. LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatyme nurodoma, kad miesteliai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių dauguma gyventojų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=369419). Parašyta gražiai, tačiau bent man sunku suprasti, koks skirtumas tarp didžiausių Lietuvoje kaimo statusą turinčių gyvenviečių, tokių, kaip Domeikava (5004 gyv.) ar Raudondvaris (4142 gyv.) ir tarp Lietuvos miestelių, pavyzdžiui, Pilviškių (2807 gyv.) ar Baisogalos (2034 gyv.). Bet palikime tai ekspertams. Šiuo metu pavyko suskaičiuoti 249 gyvenvietes, turinčias miestelio statusą.

Mažiausių ir didžiausių Lietuvos miestelių penketus bei jų gyventojų pokyčius pateikiu lentelėje.

	2001-aisias	2011-aisiais	Pokytis, %
Akademija	4213	2807	-33,4
Pilviškiai	1493	2305	54,4
Rukla	2376	2098	-11,7
Baisogala	2548	2034	-20,2
Kairiai	1158	1822	57,3
...			
Gadūnavas	122	98	-19,7
Palėvenė	89	74	-16,9
Žemoji Panemunė	106	64	-39,6
Labanoras	75	59	-21,3
Skiemonys	92	38	-58,7

Pilviškiai, Google StreetView nuotrauka

Kas gi čia dabar? Vienoje vietoje baisi, o kitoje džiuginanti statistika? Neapsigaukime. Panagrinėkime mus stebinantį Pilviškių atvejį. Tokio „stebuklingo“ dauginimosi esmė yra tame, kad 2001-aisiais prie Pilviškių buvo prilipę keli kaimai, tokie kaip: Dvarnieji (554 gyv.), Padurpynyčys (110 gyv.), Stotis (571 gyv.). Sodybų tuštėjimo metu šie kaimai oficialiai tapo Pilviškių dalimi. Kažkas panašaus nutiko ir su Kairiais, kurie 2001-aisiais buvo skirstomi į dvi dalis: Kairių miestelį ir Kairių kaimą (856 gyv.). Teisybės dėlei reikia pastebėti, kad taip skirstomi ir dabar, tačiau Kairių kaime dabar belikę 28 gyventojai.

Kitas faktas, didelę dalį Akademijos gyventojų sudaro Aleksandro Stulginskio universiteto (buv. Lietuvos žemės ūkio akademija) bendrabučių gyventojai. Neradau studentų skaičiaus ASU statistikos, tačiau, mano supratimu, bent dalį gyventojų skaičiaus sumažėjimo lėmė studentų skaičiaus šiame universitete sumažėjimas.

Neturėtų šokiruoti ir Skiemonių statistika. Prie šio miestelio prilipęs Skiemonių kaimas, vis dar turintis 217 gyventojų ir keliais gyventojais padidėjęs nuo 2001-ųjų. Kodėl valdininkai dalį žmonių iš miestelio „perkraustė“ į kaimą, vėl lieka neaišku. Juodasis humoras – matyt, dėl mažiausio miestelio Lietuvoje statuso.

Skiemonys, Google StreetView nuotrauka

Nors miestelių teritorijos kaita daro didelę įtaką statistikai, tačiau pažiūrėkime, kurie miesteliai augo, o kurie sumažėjo.

	2001-aisias	2011-aisiais	Pokytis, %
Kairiai	1158	1822	57,3
Pilviškiai	1493	2305	54,4
Lapės	1038	1218	17,3
Taujėnai	322	365	13,4
Kačerginė	715	772	8,0
...			
Žemoji Panemunė	106	64	-39,6
Bagaslaviškis	185	110	-40,5
Pikeliai	520	278	-46,5
Karmėlava	2886	1395	-51,7
Skiemonys	92	38	-58,7

Kairiai, Pilviškiai ir Taujėnai padidėjo prijungtų kaimų sąskaita, o Lapės ir Kačerginė, esantys Kauno rajone, tikėtina, paaugo dėl geros savo geografinės padėties. Tarp sumažėjusių, nereikėtų sureikšminti jau minėto Skiemonių atvejo bei Karmėlavos, kurioje dalis vietinių visai netikėtai tapo išaugusio Karmėlavos II kaimo (1585 gyv.) gyventojais. Tas pats nutiko ir su Bagaslaviškio miesteliu, kuris savo teritoriją dalijasi su Bagaslaviškio kaimu. O štai, Pikeliams ir Žemajai Panemunei gyventojų dalintis nėra su kuo, taigi – pusės gyventojų netekęs miestelis pačiame Lietuvos kampelyje Mažeikių rajone iliustruoja liūdną atkampių Lietuvos dalių statistiką...

Pikeliai, Google StreetView nuotrauka

Gyventojų skaičiaus augimas pastebimas 13-oje Lietuvos miestelių. Deja, tikrai padidėjusius išskirčiau vos kelis: Dovilus, Lapes, Kačerginę, Veiverius. Apie 70 miestelių prarado 10-20% gyventojų, apie 60 – 20-30% ir dar 15 – daugiau nei 30%. Žinoma, dalis nukentėjo nuo teritorijų perskirstymo, tačiau verta paminėti, mano nuomone, tuštėjimo rekordininkus. Tai – Papilė (30,5%), Josvainiai (31,6%), Surdegis (35,2%)...

Surdegis, Google StreetView nuotrauka

Pabaigai, pasinaudosiu savo kolegos, Enciklopedijoje Lietuvai ir pasauliui atlikusio nemažą darbą analizuojant ir lyginant surašymų duomenis, mintimis apie gyventojų kaitą visose Lietuvos gyvenvietėse.

Apdorojant 2011 m. surašymo duomenis ir juos lyginant su 2001 m. surašymo duomenimis pastebėjau, kad 1491 gyvenvietė Lietuvoje išnyko. 2001 metais jose gyveno 5004 gyventojai.

Be jau minėtų išnykusių gyvenviečių, 10481 gyvenvietėse gyventojų skaičius sumažėjo (bendrai jose sumažėjo 289577 gyventojų). Iš jų, net 2102 gyvenvietėse gyventojų skaičius sumažėjo daugiau nei du kartus (jose bendrai sumažėjo 36815 gyventojų). Net 260 gyvenviečių gyventojų skaičius sumažėjo penkis kartus (jose bendrai sumažėjo 6418 gyventojų).

Tik 1365 gyvenvietėse gyventojų skaičius nepasikeitė ir 4794 gyvenvietėse gyventojų skaičius padidėjo (jose gyventojų skaičius padidėjo viso labo 8051 gyventojais). (Vitas Povilaitis, Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui iniciatyvinės grupės narys)

Belieka tik pridurti, kad išsivaikštome ir išmirštame. Beje, ne tik provincijoje.

O pabaigai dar viena mažytė juodo humoro dozė. Vienas iš labiausiai paaugusių kaimų, kuriame gyventojų skaičius per 10 metų padidėjo nuo 2762 iki 3545 (28,3%) yra Pravieniškės II. Šio reiškinio interpretacijas paliksiu Jums, mieli skaitytojai.

Pravieniškės, Google StreetView nuotrauka

Parengė Aurimas Rapečka, Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui (<http://lietuvai.lt>) iniciatyvinės grupės narys.

Rengimui naudoti 2001-ųjų ir 2011-ųjų Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenys Lietuvos statistikos departamente (<http://www.stat.gov.lt/lt/>), Enciklopedijos Lietuvai ir pasauliui (<http://lietuvai.lt>) informacija bei Google StreetView nuotraukos.